

## Woord vooraf

Dit boek is een bewerking van mijn op 23 januari 1992 aan de Rijksuniversiteit te Leiden verdedigde proefschrift over de totstandkoming van het Christen Democratisch Appèl (CDA). Het wil verslag doen van een onderzoek naar de wijze waarop belangrijke delen van de orthodox-protestantse en rooms-katholieke volksgroepen in ons land er, ondanks alle veranderingen die zich na de Tweede Wereldoorlog hebben voltrokken, in zijn geslaagd de 'eigen weg' te vervolgen, die zij in de Nederlandse politiek vanouds – naast socialisten en liberalen – zijn gegaan. Het schrijven van een dissertatie is tot op zekere hoogte eveneens te vergelijken met het gaan van een eigen weg, maar dan door de wereld van de wetenschap. Tot op zekere hoogte, want zonder de medewerking en de morele en andere steun van velen zou in elk geval dit boek waarschijnlijk niet, of althans minder snel, tot stand zijn gekomen. Dit is niet de plaats om de mensen op wie ik hier doel allen persoonlijk te bedanken. Daarvoor staan een promovendus andere mogelijkheden open, waarvan ik de afgelopen tijd dankbaar gebruik heb gemaakt. Een viertal uitzonderingen zou ik echter willen maken.

In de eerste plaats betreft dat degenen aan de Leidse vakgroep Politieke Wetenschappen, die mij indertijd hebben gestimuleerd met het onderhavige onderzoek te beginnen en mij door de jaren heen met raad en daad terzijde hebben gestaan. Daarbij gaan mijn gedachten bovenal in de richting van mijn promotor, H. Daalder. Ook naar J.Th.J. van den Berg, die als referent in een latere fase bij het onderzoek betrokken raakte en mij zeer behulpzaam is geweest, en de overige leden van de promotiecommissie – R.B. Andeweg, J.Th.M. Bank en P.H. Kooijmans – gaat mijn dank uit.

In de tweede plaats zijn er de personen die mij in het kader van mijn onderzoek – soms uitgebreid – te woord wilden staan. Hun namen, alsmede de data waarop de gesprekken hebben plaatsgevonden, staan elders in deze studie genoemd. Hier kan daarom worden volstaan met de constatering, dat deze gesprekken voor mij een waardevolle aanvulling, en in enkele gevallen ook

correctie, op het uit archief- en literatuurstudie verkregen beeld hebben gevormd.

In de derde plaats dient te worden vermeld, dat gedeelten van het manuscript van dit boek zijn voorgelegd aan en becommentarieerd door W. Aantjes, B.W. Biesheuvel, E. Bleumink, H.A. de Boer, B. Goudzwaard, J.G.H. Krajenbrink, R.J.H. Kruisinga, W.K.N. Schmelzer, P.A.J.M. Steenkamp, O.W.A. baron van Verschuer en D. de Zeeuw. J.A. Bornewasser, N. Cramer, W.C.D. Hoogendijk, D.Th. Kuiper en G. Puchinger waren bereid het manuscript geheel door te nemen. Dankzij de door deze personen genomen moeite ben ik voor meer dan één vergissing en onjuiste taxatie behoed. Vanzelfsprekend berust de verantwoordelijkheid voor de eindtekst volledig bij schrijver dezes. Tenslotte zij hier gewezen op de bijdrage die door de medewerkers van de verschillende archiefinstellingen waar ik de afgelopen vier jaar heb gewerkt is geleverd aan het welslagen van mijn onderzoek. Meer in het bijzonder ben ik het hoofd van het Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme (1800-heden) van de Vrije Universiteit te Amsterdam, J. de Bruijn, erkentelijk voor zijn bereidheid deze bewerking van mijn proefschrift op te nemen in de serie 'Historische Boekerij' van genoemd centrum en voor zijn hulp bij de voorbereiding van de handelseditie.

Het boek, waarvan de uitgave mede mogelijk werd gemaakt door een financiële bijdrage van het Dr. A. Kuyper Fonds, draag ik op aan mijn ouders.

Naaldwijk, januari 1992

H.-M.T.D. ten Napel